

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

PRVI ODJEL

PREDMET BURSAC I DRUGI protiv HRVATSKE

(Zahtjev br. 78836/16)

PRESUDA

Članak 1. Protokola br. 1 • Mirno uživanje vlasništva • Nerazmjern teret nametnut podnositeljicama zahtjeva kojima je naloženo platiti puni iznos troškova zastupanja države u parničnom postupku za naknadu štete pokrenutom u vezi sa smrtnim stradavanjem njihova oca, za kojeg se sumnjalo da je bio žrtva ratnog zločina

STRASBOURG

28. travnja 2022.

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Bursać i drugi protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Prvi odjel), zasjedajući u vijeću u sastavu:

Marko Bošnjak, *predsjednik*,

Péter Paczolay,

Krzysztof Wojtyczek,

Alena Poláčková,

Erik Wennerström,

Ioannis Ktistakis,

Davor Derenčinović, *suci*,

i Renata Degener, *tajnica Odjela*,

uzimajući u obzir:

zahtjev (br. 78836/16) protiv Republike Hrvatske koji je pet hrvatskih državljanke, gđa Bosiljka Bursać, gđa Đuka Damjanović, gđa Nena Damjanović, gđa Danica Dubajić i gđa Milica Vasiljević, („podnositeljice zahtjeva”) podnijelo Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija”) dana 15. prosinca 2016.;

odluku da se Vladu Republike Hrvatske („Vlada”) obavijesti o prigovorima o kaznenoj istrazi smrtnog stradavanja oca podnositeljica zahtjeva i nalogu da podnositeljice državi plate troškove parničnog postupka, a da se ostatak zahtjeva odbaci kao nedopušten;

očitovanja stranaka;

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 22. ožujka 2022. godine,

donosi sljedeću presudu koja je donesena na navedeni datum:

UVOD

1. Zahtjev se odnosi na istragu ubojstva oca podnositeljica zahtjeva 1995. godine, navodno od strane hrvatskih vojnika. Odnosi se i na odluku kojom je podnositeljicama naloženo platiti troškove zastupanja države u parničnom postupku u kojem su tražile naknadu štete u vezi sa smrtnim stradavanjem njihova oca.

ČINJENICE

2. Podaci podnositeljica zahtjeva navedeni su u prilogu. Prvotno ih je zastupao g. L. Šušak, a zatim gđa S. Čanković, odvjetnici iz Zagreba.

3. Vladu je zastupala njezina zastupnica, gđa Š. Stažnik.

4. Činjenično stanje predmeta, kako su ga iznijele stranke, može se sažeti kako slijedi.

I. POZADINA PREDMETA

5. Godine 1991. u Hrvatskoj je eskalirao oružani sukob. Tijekom 1991. i 1992. godine srpske paravojne postrojbe preuzele su kontrolu nad otprilike

trećinom hrvatskog državnog područja i proglasile takozvanu Srpsku autonomnu oblast Krajinu (dalje u tekstu: „Krajina”). Početkom kolovoza 1995. hrvatske su vlasti najavile vojnu kampanju s ciljem vraćanja kontrole nad Krajinom. Akcija je nazvana Operacija Oluja i odvijala se od 4. do 7. kolovoza 1995. godine. Prije te akcije velika većina stanovništva Krajine napustila je Hrvatsku.

II. SMRTNO STRADAVANJE OCA PODNOSITELJICA ZAHTJEVA I ISTRAGA KOJA JE USLIJEDILA

6. Otac podnositeljica zahtjeva I.D. bio je civil srpskog etničkog podrijetla koji je imao osamdeset i šest godina za vrijeme Operacije Oluja. Ostao je u svojoj kući u selu K., na okupiranom teritoriju Krajine, s majkom podnositeljica Đ.D. i njihovom tetkom B.O.

7. Smrtno je stradao 6. kolovoza 1995. u dvorištu svoje kuće. Prema pisanim iskazima koje su 2005. godine dale majka i tetka podnositeljica zahtjeva, kada su hrvatski vojnici ušli u selo, njih troje sakrili su se u voćnjaku u blizini kuće. U jednom trenutku I.D. je otišao nahraniti krave. Đ.D. i B.O. vidjele su ga kako razgovara s hrvatskim vojnicima, a zatim su čule pucnje. Kada su vojnici otišli, Đ.D. i B.O. otišle su do kuće i pronašle njegovo tijelo.

8. Dana 23. rujna 1995. peta podnositeljica zahtjeva došla je u selo i obavijestila policiju da je tijelo njezina oca pronađeno u dvorištu njihove kuće. Dana 25. rujna 1995. posmrtni ostaci I.D.-a pokopani su na groblju G.

9. Dana 5. studenoga 1997. godine Hrvatska je ratificirala Konvenciju.

10. Dana 20. svibnja 2002. istražni sudac naložio je ekshumaciju na groblju G. 158 tijela osoba smrtno stradalih tijekom Operacije Oluja zbog osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva.

11. Iskopano je i tijelo br. 622. U obdukcijском nalazu od 9. listopada 2002. godine zaključeno je da su uzrok smrti bile prostrijelne rane glave, trupa i udova. Dana 16. svibnja 2003. peta podnositeljica zahtjeva potvrdila je identitet svojega oca tijekom identifikacije posmrtnih ostataka.

12. U svibnju 2011. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske dostavilo je Županijskom državnom odvjetništvu u Karlovcu popis osoba smrtno stradalih tijekom Operacije Oluja te je od njega zatražilo da istraži jesu li te osobe bile žrtve ratnog zločina. Ime oca podnositeljica zahtjeva bilo je na tom popisu.

13. U studenome 2011. peta podnositeljica podnijela je kaznenu prijavu Županijskom državnom odvjetništvu u Karlovcu u kojoj je navela da su nepoznati pripadnici hrvatske vojske počinili ratni zločin protiv njezina oca.

14. U više navrata od 2012. do 2017. godine Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu zatražilo je od Općinskog građanskog suda u Zagrebu da mu dostavi presliku spisa parničnog postupka koji su 2005. godine podnositeljice zahtjeva pokrenule protiv države tražeći naknadu štete

(vidi stavak 16. ove presude). Objasnilo je da kaznena istraga nije dovela ni do kakvih rezultata te da bi uvid u iskaze svjedoka i druge dokaze koje je izveo građanski sud mogao pomoći u određivanju smjera istrage. U svakoj je prigodi građanski sud odgovorio da ne može dostaviti presliku spisa jer je spis kod Vrhovnog suda Republike Hrvatske u postupku povodom revizije koju su izjavile podnositeljice (vidi stavke 22. i 23. ove presude).

15. U međuvremenu, peta podnositeljica često se raspitivala o napretku istrage. Dostavila je pisane iskaze koje su 2005. godine dale njezina majka i tetka (vidi stavak 7 ove presude) i predložila je, *inter alia*, pribavljanje informacija o tome koja je jedinica hrvatske vojske ušla u selo K. 5. kolovoza 1995. godine. U svibnju 2017. godine Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu obavijestilo ju je da nema nikakvih novih saznanja, ali da je istraga još uvijek u tijeku.

III. PARNIČNI POSTUPAK KOJI SU POKRENULE PODNOSITELJICE

16. Dana 12. rujna 2005. podnositeljice zahtjeva podnijele su tužbu protiv države tvrdeći da su njihova oca ubili hrvatski vojnici. Pozvale su se na Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata (Narodne novine br. 117/2003, dalje u tekstu: „Zakon o odgovornosti” – vidi stavak 32. ove presude). Potraživale su 20.000,00 hrvatskih kuna (HRK)¹ na ime naknade materijalne štete i 220.000,00 kuna² na ime naknade nematerijalne štete. Zbog lošeg financijskog stanja tražile su i da budu oslobođene plaćanja sudskih pristojbi, što im je odobreno.

17. U nekoliko navrata tijekom 2008. i 2009. godine Općinski građanski sud u Zagrebu uputio je Ministarstvu obrane Republike Hrvatske upit o tome koja je vojna jedinica 6. kolovoza 1995. godine ušla u selo K. i je li tog dana bilo ratnog djelovanja u tom selu, no ministarstvo nije odgovorilo.

18. Na ročištu održanom 12. srpnja 2010. država je prvi put prigovorila da je tužba podnositeljica zahtjeva zastarjela.

19. Dana 28. srpnja 2010. Općinski građanski sud u Zagrebu odbio je tužbeni zahtjev podnositeljica zbog zastare. Utvrdio je da je tužba bila podnesena izvan objektivnog petogodišnjeg zakonskog roka zastare iz članka 376. stavka 2. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine br. 53/1991, s naknadnim izmjenama i dopunama – vidi stavak 29. ove presude) i da se duži zakonski rok zastare iz članka 377. tog zakona ne primjenjuje jer nije donesena pravomoćna osuđujuća kaznena presuda protiv počinitelja. Naveo je i da, čak i da je građanski sud ovlašten ispitati u konkretnom predmetu je li smrtno stradavanje oca podnositeljica zahtjeva predstavljalo zločin, ne bi bilo dovoljno dokaza za takav zaključak jer tetka

¹ Približno 2.600,00 eura (EUR).

² Približno 30.000,00 eura.

podnositeljica zahtjeva nije izravno vidjela njegovo stradavanje, već je samo čula pucnje.

Općinski građanski sud u Zagrebu naložio je podnositeljicama zahtjeva, na temelju članka 154. Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/1991, s naknadnim izmjenama i dopunama – vidi stavak 40. ove presude), i da državi plate 60.000,00 kuna³ na ime troškova, koji uključuju naknadu za zastupanje države od strane Državnog odvjetništva. Ta se naknada konkretno odnosila na pripremu odgovora na tužbu podnositeljica zahtjeva i na prisustvovanje ročištima 19. rujna 2007. i 10. ožujka 2010. godine.

20. U svojoj su žalbi podnositeljice tvrdile da iz spisa jasno proizlazi da je njihov otac bio žrtva ratnog zločina. Tvrdile su da zahtjev za naknadu štete uzrokovane ratnim zločinom ne može zastarjeti te da je, budući da nije bilo kaznene presude protiv počinitelja, građanski sud to pitanje trebao ispitati kao prethodno pitanje. Oспорile su i rješenje kojim im je naloženo platiti troškove zastupanja države u parničnom postupku tvrdeći da je u suprotnosti s odlukom Vlade od 28. svibnja 2009. o otpisu tražbina troškova parničnog postupka dosuđenih Republici Hrvatskoj u određenim postupcima (vidi stavak 43. ove presude).

21. Dana 3. studenoga 2011. žalbeni sud odbio je žalbu podnositeljica kao neosnovanu. Naveo je i da u nedostatku osuđujuće kaznene presude nije bilo moguće tvrditi da je smrt oca podnositeljica bila posljedica zločina.

22. U reviziji izjavljenoj u siječnju 2012. podnositeljice su ponovile svoje tvrdnje.

23. Dana 20. rujna 2016. Vrhovni sud odbio je reviziju podnositeljica kao neosnovanu. Složio se s nižim sudovima da je tužba podnositeljica zahtjeva za naknadu štete bila podnesena izvan općeg zakonskog roka zastare iz članka 376. Zakona o obveznim odnosima, s obzirom na činjenicu da je njihov otac smrtno stradao u kolovozu 1995., a one su tužbu podnijele 2005. godine. Složio se s nižim sudovima i da ne dolazi do primjene dužeg roka zastare iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima u predmetu jer nije donesena osuđujuća kaznena presuda. Ponovio je da su građanski sudovi ovlašteni kao prethodno pitanje utvrđivati je li šteta bila uzrokovana kaznenim djelom samo ako se zbog određenih procesnih smetnji, kao što su smrt poznatog počinitelja ili njegova nesposobnost za rasuđivanje, nije mogao provesti kazneni postupak. Ako je počinitelj bio nepoznat, građanski sudovi nisu bili ovlašteni provesti takvo ispitivanje.

Vrhovni sud na kraju je proglasio nedopuštenom reviziju podnositeljica izjavljenu protiv rješenja o troškovima napominjući da je 16. studenoga 2015. Građanski odjel tog suda odlučio da pravomoćna rješenja o troškovima nisu rješenja protiv kojih je dopuštena revizija.

³ Približno 8.000,00 eura.

24. Dana 5. listopada 2017. podnositeljice su podnijele ustavnu tužbu. Tvrdile su da je smrtno stradavanje njihova oca predstavljalo ratni zločin, za koji kazneni progon ne može zastarjeti, te su stoga građanski sudovi trebali prihvatiti njihov tužbeni zahtjev.

Nadalje su prigovorile, pozivajući se na predmet *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske* (br. 72152/13, 6. rujna 2016.), da im je nalogom da plate troškove zastupanja države u parničnom postupku povrijeđeno pravo na pristup sudu i na mirno uživanje vlasništva. Objasnile su da su tužbu podnijele ubrzo nakon što je država donijela novi zakon o naknadi štete koju su uzrokovali hrvatski vojnici tijekom rata. U to vrijeme nisu mogle znati kako će domaći sudovi primjenjivati članak 377. Zakona o obveznim odnosima na slučajeve neprocesuiranih ratnih zločina. Međutim, legitimno su očekivale da će sudovi presuđivati u korist žrtava kako bi im se omogućilo da ostvare zadovoljštinu za teška kršenja ljudskih prava. Tvrdile su da je u okolnostima u kojima državne vlasti nisu kazneno gonile počinitelje i u kojima, u nedostatku osuđujuće kaznene presude, nisu mogle ostvariti naknadu štete za smrtno stradavanje svojeg oca, nalog da plate troškove zastupanja države u parničnom postupku predstavljao njihovu daljnju viktimizaciju od strane države, posebice s obzirom na njihovo loše financijsko stanje. Na kraju su prigovorile na temelju članaka 2. i 14. Konvencije da istraga smrtnog stradavanja njihova oca nije bila djelotvorna.

25. Dana 29. studenoga 2017. Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositeljica zahtjeva utvrdivši da odluka Vrhovnog suda nije bila proizvoljna. Nije ispitao prigovor podnositeljica zahtjeva na temelju članka 2. Konvencije da istraga nije bila djelotvorna. Ta je odluka dostavljena punomoćniku podnositeljica zahtjeva 11. prosinca 2017. godine.

IV. POSTUPAK RADI OTPISA DUGA PODNOSITELJICA

26. Podnositeljice zahtjeva ustvrdile su da su u srpnju 2014. od nadležnog tijela zatražile, pozivajući se na uredbu Vlade od 25. travnja 2013. (vidi stavak 44. ove presude), otpis duga na ime troškova zbog lošeg financijskog stanja, ali da je to odbijeno. Vlada nije iznijela nikakve tvrdnje o tom pitanju.

MJERODAVNI PRAVNI OKVIR I PRAKSA

I. DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Kazneno pravo

27. Članak 120. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske (Narodne novine br. 53/91 s daljnjim izmjenama i dopunama), kojim je definiran ratni zločin protiv civilnog stanovništva, citiran je u predmetu *Trivkanović protiv Hrvatske* (br. 12986/13, stavak 39., 6. srpnja 2017.).

Člankom 95. tog zakona predviđeno je da kazneni progon za ratne zločine ne zastarijeva.

28. U izvješću o radu Državnog odvjetništva za 2012. godinu, dostavljenom Saboru u rujnu 2013., navedeno je da je u razdoblju od 1991. do 31. prosinca 2012. u Hrvatskoj prijavljeno 13.749 žrtava ratnih zločina, a od toga je 5979 smrtno stradalo. Do tog trenutka hrvatske su vlasti pokrenule istrage u odnosu na 3436 navodnih počinitelja. Doneseno je 557 osuđujućih presuda za ratne zločine.

B. Odštetno pravo

1. Mjerodavno zakonodavstvo

29. Mjerodavne odredbe Zakona o obveznim odnosima u vezi sa zastarom, odnosno članci 360., 376. – 377., 388. i 392., citirane su u predmetu *Baničević protiv Hrvatske* ((odl.), br. 44252/10, stavak 13., 2. listopada 2012.).

30. Članak 48. Zakona o službi u oružanim snagama (Narodne novine br. 23/1995) citiran je u predmetu *Fergec protiv Hrvatske* (br. 68516/14, stavak 12., 9. svibnja 2017.).

31. Člankom 184a. Zakona o dopunama Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine br. 112/1999), koji je stupio na snagu 6. studenoga 1999., bilo je predviđeno da se prekidaju svi postupci koji se vode protiv države radi naknade štete koju su uzrokovali pripadnici hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga u vojnoj ili redarstvenoj službi ili u svezi s obavljanjem vojne ili redarstvene službe tijekom Domovinskog rata od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. godine. Tim je zakonom uvedena i obveza Vlade da Saboru podnese radi donošenja posebne zakone kojima će se urediti odgovornost za tako nastalu štetu najkasnije u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu tog zakona.

32. Zakonom o odgovornosti, koji je stupio na snagu 31. srpnja 2003. godine, predviđeno je da je država odgovorna, na temelju općih pravila o odštetnoj odgovornosti, za štetu koju su tijekom rata od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. godine uzrokovali pripadnici hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga u vojnoj ili redarstvenoj službi ili u svezi s tom službom, osim ako ta šteta ima karakter ratne štete. Člankom 5. Zakona o odgovornosti predviđeno je da, ako je zastarijevanje naknade štete počelo teći prije 6. studenoga 1999., ono nastavlja teći nakon stupanja na snagu toga zakona, a vrijeme koje je isteklo prije zaustavljanja računa se u zakonom određenom roku za zastaru. Zakonom o odgovornosti nije propisano da prethodno mora biti utvrđena individualna kaznena odgovornost za štetu.

2. *Praksa građanskih sudova o primjeni članka 377. Zakona o obveznim odnosima*

33. U odluci br. Rev-2563/1992 od 6. travnja 1993. Vrhovni sud ispitaio je mogućnost da sud u parničnom postupku primijeni rok zastare na temelju članka 377. Zakona o obveznim odnosima ako kaznena odgovornost nije utvrđena pravomoćnom kaznenom presudom. Mjerodavni dio rješenja glasi kako slijedi:

„Pogrešan je nadalje pravni stav sudova nižeg stupnja da se odredba čl. 377. Zakona o obveznim odnosima može primijeniti samo onda kada je pravomoćnom presudom krivičnog suda utvrđeno postojanje krivičnog djela. To zbog toga jer prema usvojenoj sudskoj praksi u slučaju ako je šteta učinjena krivičnim djelom ali do pokretanja odnosno okončanja krivičnog postupka protiv štetnika nije došlo zbog smrti učinioca ili je obolio od trajne duševne bolesti ili ako je učinjeno krivično djelo zahvaćeno pomilovanjem i amnestijom ili ako postoje druge okolnosti koje isključuju krivičnu odgovornost ili gonjenje, činjenica da je šteta uzrokovana krivičnim djelom može se ako se tuženi poziva na zastaru utvrditi (o tome odlučiti kao o prethodnom pitanju) u parničnom postupku.

Treba naglasiti da se duži zastarni rok iz čl. 377. Zakona o obveznim odnosima ne primjenjuje samo na učinioca krivičnog djela, već i prema odgovornoj osobi za naknadu štete.“

34. Čini se da je odluka Vrhovnog suda br. Rev 821/06 od 6. rujna 2007. najranija odluka dostupna u javnoj internetskoj bazi podataka sudske prakse tog suda koja se odnosi na primjenu članka 377. Zakona o obveznim odnosima na tužbu za naknadu štete protiv države u vezi s smrtnim stradavanjem koje su navodno počinili hrvatski vojnici tijekom rata, u slučaju kada nije donesena osuđujuća kaznena presuda. U parničnom postupku u tom predmetu u travnju 2004. prvostupanjski sud presudio je u korist tužitelja. U lipnju 2005. drugostupanjski sud odbio je tužbeni zahtjev jer je zastario.

Vrhovni sud potvrdio je drugostupanjsku odluku. Presudio je da ne dolazi do primjene dužeg roka zastare iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima jer protiv počinitelja nije donesena pravomoćna osuđujuća kaznena presuda. Nadalje je presudio da su građanski sudovi ovlašteni ispitati je li šteta uzrokovana kaznenim djelom samo ako postoje okolnosti koje sprječavaju kazneni progon, zbog čega se protiv počinitelja ne može provesti kazneni postupak, a koje okolnosti nisu postojale u tom predmetu.

35. Odluka br. Rev 845/07-2 od 23. prosinca 2008. donesena je u predmetu u kojem je tužiteljica od države tražila naknadu štete zbog smrtnog stradavanja njezina supruga 1991. godine, koje su navodno uzrokovali hrvatski vojnici. U prosincu 2005. prvostupanjski sud smatrao je da može ispitati je li šteta bila uzrokovana kaznenim djelom jer je počinitelj bio nepoznat pa se nije mogao provesti kazneni postupak. Međutim, Vrhovni sud presudio je kako slijedi:

„Suprotno utvrđenjima sudova okolnost da nije utvrđen počinitelj ne predstavlja procesnu smetnju zbog koje bi parnični sud bio ovlašten ispitati je li šteta učinjena radnjama koje sadrže biće kaznenog djela.“

36. Vlada se pozvala na odluku Vrhovnog suda br. Rev 1448/08 od 9. lipnja 2010., donesenu u predmetu u kojem su tužiteljice od države tražile naknadu štete u vezi s njihovom tvrdnjom da je ubojstvo njihova oca 1992. godine predstavljalo teroristički akt. Vrhovni sud potvrdio je odluke nižih sudova donesene u ožujku 2006. i svibnju 2008. kojima je tužbeni zahtjev odbačen jer je zastario. Presudio je da ne dolazi do primjene dužeg roka zastare iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima na situacije u kojima su počinitelji bili nepoznati.

3. *Praksa Ustavnog suda*

37. Odluka br. U-III-3586/2016 od 23. travnja 2018. odnosila se na predmet u kojem je podnositeljica ustavne tužbe od države tražila naknadu štete jer su njezina supruga 1991. godine iz njegova doma odveli vojnici, nakon čega je njegovo tijelo pronađeno u rijeci s prostrijelnim ranama. Istraga kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva u to je vrijeme bila u tijeku, no nije dovela do podizanja optužnice. Građanski sudovi odbacili su njezin tužbeni zahtjev zbog zastare napominjući da je bio podnesen izvan objektivnog zakonskog roka zastare iz članka 376. stavka 2. Zakona o obveznim odnosima i da se duži rok zastare iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima ne primjenjuje jer nije donesena osuđujuća kaznena presuda.

Ustavni sud potvrdio je odluke građanskih sudova napominjući da su one u skladu s dugogodišnjom domaćom praksom, koju je prihvatio i Sud u predmetu *Baničević* (gore naveden).

38. Troje sudaca Ustavnog suda, A.A., L.K. i G.S., donijelo je izdvojeno mišljenje u odnosu na tu odluku. Napomenuli su da je u tom predmetu riječ o protupravnom ubijanju, možda i ratnom zločinu protiv civilnog stanovništva. U takvim slučajevima država je u sukobu interesa; s jedne strane ima obvezu otkriti i procesuirati počinitelje, a s druge izbjegava to učiniti kako ne bi morala platiti naknadu štete žrtvama. Slijedom toga, žrtve zločina koje su imale povjerenja da će država otkriti i procesuirati počinitelje u konačnici nisu mogle ostvariti naknadu štete jer su njihovi tužbeni zahtjevi u međuvremenu zastarjeli.

Tih troje sudaca nije se složilo s tumačenjem članka 377. Zakona o obveznim odnosima od strane građanskih sudova te je izrazilo mišljenje da se duži rok zastare primjenjuje kad god je šteta uzrokovana kaznenim djelom, bez obzira na to je li počinitelj otkriven. Smatrali su apsurdnim da tužba za naknadu štete zastari u situaciji kada nije nastupila zastara u odnosu na procesuiranje kaznenog djela kojim je šteta uzrokovana.

Troje sudaca smatralo je da bi, u situaciji u kojoj su istražna tijela bila pasivna ili u kojoj postoje objektivne okolnosti koje sprječavaju da istraga dovede do bilo kakvih rezultata, građanski sudovi trebali kao prethodno pitanje ispitati je li šteta uzrokovana kaznenim djelom. Tako bi se parnični

postupak upotrebljavao kao sredstvo za pružanje barem nekog oblika odštete žrtvama.

39. Još jedna sutkinja Ustavnog suda, I.A.M., nije se složila s restriktivnim tumačenjem od strane građanskih sudova odredbi o zastari u slučajevima neprocesuiranih zločina. U izdvojenom mišljenju uz odluku Ustavnog suda br. U-III-4842/2016 od 22. svibnja 2018. smatrala je da je svrha Zakona o odgovornosti donesenog 2003. godine (vidi stavak 32. ove presude) prekinuti praksu „kulture’ nekažnjavanja” i omogućiti žrtvama zločina koje su počinili hrvatski vojnici i policijski službenici tijekom rata da ostvare naknadu štete. Prema njezinu mišljenju, članak 377. Zakona o obveznim odnosima treba tumačiti u korist žrtava kako odšteta ne bi bila neostvariva i iluzorna.

C. Troškovi postupka

1. Mjerodavne odredbe

40. Mjerodavne odredbe Zakona o parničnom postupku o troškovima postupka i Tarife o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika (Narodne novine br. 91/2004, 37/2005 i 59/2007) izložene su u predmetu *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske* (br. 72152/13, stavci 43. – 44., 6. rujna 2016.).

2. Odluka Ustavnog suda

41. Odluka br. U-III-3689/2018 od 10. prosinca 2019. odnosila se na tvrdnju podnositelja ustavne tužbe da je nalog da plate troškove zastupanja države u parničnom postupku za naknadu štete u vezi sa smrtnim stradanjem njihovih roditelja 1991. godine, koje su navodno uzrokovali hrvatski vojnici, predstavljao povredu članka 6. stavka 1. Konvencije i članka 1. Protokola br. 1. Ustavni sud napomenuo je da je u predmetu *Baničević* (gore naveden) Sud utvrdio da su do 1999. godine građanski sudovi razjasnili primjenu članka 377. Zakona o obveznim odnosima: duži zakonski rok zastare primjenjuje se samo u slučaju kada je donesena pravomoćna osuđujuća kaznena presuda. Ustavni sud stoga je smatrao da su podnositelji 2004. godine, kada su podnijeli tužbu, trebali znati da je tužba očito zastarjela i da nema izgleda za uspjeh.

3. Odluka Vrhovnog suda

42. Odluka br. Rev 89/2021 od 2. ožujka 2021. odnosila se na predmet u kojem su tužiteljice od države zahtijevale naknadu štete od države jer je njihov suprug odnosno otac bio zadržan u policijskoj postaji, a zatim odveden u šumu i ubijen. Protiv nekoliko hrvatskih vojnika i policijskih službenika pokrenut je kazneni postupak za ratni zločin, no nije donesena nikakva osuđujuća presuda. Građanski sudovi odbacili su tužbeni zahtjev tužiteljica zbog zastare napominjući da je bio podnesen izvan objektivnog zakonskog

roka zastare iz članka 376. stavka 2. Zakona o obveznim odnosima i da se duži rok zastare iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima ne primjenjuje jer nije donesena osuđujuća kaznena presuda. Tužiteljicama su i naložili, na temelju članka 154. Zakona o parničnom postupku, da državi plate iznos od 58.750,00 kuna na ime troškova, koji su uključivali naknade za zastupanje države od strane Državnog odvjetništva.

Vrhovni sud ispitao je prigovor o troškovima postupka u svjetlu kriterija utvrđenih u predmetu *Cindrić i Bešlić* (gore naveden, stavci 91. – 109.). Smatrao je da tužba tužiteljica nije bila očigledno nerazumna i da njihovo očekivanje da će ostvariti naknadu štete nije bilo potpuno neopravdano. U tom se predmetu nije radilo o klasičnom građanskopravnom sporu između privatnih stranaka. Protivna stranka bila je država, koju je zastupalo Državno odvjetništvo, koje se financira iz državnog proračuna i, samim time, nije u istom položaju kao odvjetnik. Konačno, smatrao je da je iznos koji je tužiteljicama bilo naloženo platiti na ime troškova za njih predstavljao teret s obzirom na njihovu financijsku situaciju. Zaključio je da je rješenje o troškovima predstavljalo nerazmjern teret za tužiteljice, što je dovelo do povrede članka 1. Protokola br. 1. U skladu s tim, preinačio je rješenje o troškovima koje su donijeli niži sudovi i naložio da svaka stranka snosi svoje troškove postupka.

D. Drugi relevantni materijali

43. Odluka Vlade Republike Hrvatske od 28. svibnja 2009. o otpisu tražbina troškova parničnog postupka dosuđenih Republici Hrvatskoj u određenim postupcima (neobjavljena) izložena je u predmetu *Kresović i drugi protiv Hrvatske* ((odl.), br. 5864/12, stavak 18., 12. rujna 2017.).

44. U Uredbi Vlade Republike Hrvatske od 25. travnja 2013. o kriterijima, mjerilima i postupku za odgodu plaćanja, obročnu otplatu duga te prodaju, otpis ili djelomični otpis potraživanja (Narodne novine br. 52/2013) u članku 24. predviđena je mogućnost otpisa ili djelomičnog otpisa duga pojedinca prema državi ako bi naplata duga ugrozila osnovne životne potrebe tog pojedinca i članova njegova kućanstva.

45. Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, smjernice koje je Vrhovni sud donio 29. studenoga 2002., u kojima su navedeni iznosi u hrvatskim kunama koji se dosuđuju za razne vrste nematerijalne štete, izloženi su u predmetu *Klauz protiv Hrvatske* (br. 28963/10, stavak 31., 18. srpnja 2013.).

II. UJEDINJENI NARODI

46. Mjerodavni dijelovi Deklaracije Ujedinjenih naroda o temeljnim načelima pravde za žrtve kaznenih djela i zlouporabe moći, koju je Opća skupština donijela 29. studenoga 1985., glase kako slijedi:

„2. Svaka osoba može se smatrati žrtvom prema ovoj Deklaraciji, bez obzira na to je li je počinitelj djela identificiran, uhićen, vodi li se protiv njega sudski postupak ili je proglašen krivim ... i bez obzira na njegovo srodstvo sa žrtvom. ... Izraz "žrtva" također obuhvaća, po potrebi, i bliske srodnike ili uzdržavane osobe neposredne žrtve ...

4. Prema žrtvama treba postupati sa suosjećanjem i uz poštovanje njihovog dostojanstva...

5. Treba ustanoviti i osnažiti nužne sudske i upravne mehanizme koji omogućavaju žrtvama da dobiju obeštećenje putem formalnog ili neformalnog postupka koji je brz, pravedan, jeftin i pristupačan. Žrtve trebaju biti upoznate sa svojim pravima u postupku radi naknade štete putem ovih mehanizama.

...

11. Ako javni službenici ili druge osobe postupajući u svojstvu službene osobe prekrše nacionalne kaznene zakone, država čiji su službenici odgovorni za pretrpljenu štetu treba žrtvama osigurati povrat u prijašnje stanje. ...“

47. Dana 16. prosinca 2005. Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela je Temeljna načela i smjernice o pravu na pravni lijek i naknadu štete za žrtve teških kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljnih kršenja međunarodnog humanitarnog prava, čiji mjerodavni dijelovi glase:

„II. Opseg obveze

3. Obveza poštovanja, osiguravanja poštovanja i provedbe međunarodnog prava o ljudskim pravima i međunarodnog humanitarnog prava kako je predviđeno tim vrstama prava uključuje, *inter alia*, obvezu:

...

(b) djelotvorno, brzo, temeljito i nepristrano istražiti kršenja te, prema potrebi, poduzeti mjere protiv osoba koje su navodno odgovorne u skladu s domaćim i međunarodnim pravom;

(c) pružiti osobama koje tvrde da su žrtve kršenja ljudskih prava ili humanitarnog prava jednak i djelotvoran pristup pravosuđu, kako je opisano u nastavku, bez obzira na to tko bi u konačnici mogao biti nositelj odgovornosti za to kršenje; i

(d) pružiti žrtvama djelotvorne pravne lijekove, uključujući odštetu, kako je opisano u nastavku.

...

IV. Zastara

6. Ako je tako predviđeno primjenjivim ugovorom ili sadržano u drugim međunarodnim pravnim obvezama, zastara se ne primjenjuje na teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja predstavljaju kaznena djela prema međunarodnom pravu.

7. Domaći rokovi zastare za druge vrste povreda koje ne predstavljaju kaznena djela prema međunarodnom pravu, među ostalim rokovi primjenjivi na tužbe i druge postupke, ne bi trebali biti neopravdano restriktivni.

...

VI. Postupanje prema žrtvama

PRESUDA BURSAC I DRUGI protiv HRVATSKE

10. Prema žrtvama bi trebalo postupati čovječno i trebalo bi poštovati njihovo dostojanstvo i ljudska prava te poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se osigurala njihova sigurnost, tjelesna i psihička dobrobit i privatnost, kao i sigurnost, tjelesna i psihička dobrobit i privatnost njihovih obitelji. Država bi trebala osigurati da je njezinim domaćim zakonima, u mjeri u kojoj je to moguće, predviđeno da žrtva koja je pretrpjela nasilje ili traumu ima pravo na posebnu pažnju i skrb kako bi se izbjegla njezina ponovna traumatizacija tijekom pravnih i upravnih postupaka namijenjenih osiguranju pravde i odštete.

VII. Pravo žrtava na pravne lijekove

11. Pravni lijekovi za teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima i ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava uključuju pravo žrtve na sljedeće kako je predviđeno međunarodnim pravom:

- (a) jednak i djelotvoran pristup pravosuđu;
- (b) primjerenu, djelotvornu i brzu odštetu za pretrpljenu štetu;
- (c) pristup relevantnim informacijama o kršenjima i mehanizmima odštete.

...

IX. Odšteta za pretrpljenu štetu

15. Primjerena, djelotvorna i brza odšteta namijenjena je promicanju pravde pružanjem zadovoljštine za teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima ili ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Odšteta bi trebala biti razmjerna težini kršenja i pretrpljenoj šteti. U skladu sa svojim domaćim zakonima i međunarodnim pravnim obvezama, država žrtvama pruža odštetu za djela ili propuste koji se mogu pripisati državi i predstavljaju teška kršenja međunarodnog prava o ljudskim pravima ili ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava. ...”

48. Mjerodavni dijelovi Ažuriranog skupa načela za zaštitu i promicanje ljudskih prava djelovanjem radi suzbijanja nekažnjavanja, koje je donijela Komisija Ujedinjenih naroda za ljudska prava (E/CN.4/2005/102/Add.1), glase kako slijedi:

NAČELO 23. OGRANIČENJA ZASTARE

„Zastara, u odnosu na kazneni progon ili kaznu, u kaznenim predmetima neće teći u onom razdoblju u kojem nije dostupno nikakvo djelotvorno pravno sredstvo.

Zastara se ne primjenjuje na kaznena djela prema međunarodnom pravu koja su po svojoj prirodi nezastariva.

Kada se primjenjuje, zastara ne nastupa u odnosu na građanske ili upravne tužbe koje podnesu žrtve koje traže odštetu za štetu koju su pretrpjele.”

NAČELO 31. PRAVA I OBVEZE KOJI PROIZLAZE IZ OBVEZE ODŠTETE

„Svako kršenje ljudskih prava dovodi do prava žrtve ili njezinih nasljednika na odštetu, što podrazumijeva obvezu države da pruži odštetu i mogućnost da žrtva traži zadovoljštinu od počinitelja.”

NAČELO 32. ODŠTETNI POSTUPCI

„Sve žrtve imaju pristup lako dostupnom, brzom i djelotvornom pravnom sredstvu u obliku kaznenog, parničnog, upravnog ili stegovnog postupka koji podliježe ograničenjima zastare utvrđenima u načelu 23. ...”

49. Članak 14. Konvencije Ujedinjenih naroda o sprječavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, koja je stupila na snagu 26. lipnja 1987., glasi kako slijedi:

„1. Svaka država ugovornica osigurat će u svom pravnom sustavu da žrtva mučenja ostvari zadovoljštinu i da ima izvršivo pravo na pravednu i odgovarajuću naknadu, uključujući sredstva za potpunu rehabilitaciju sukladno mogućnostima. U slučaju smrti žrtve kao posljedice mučenja, osobe koje je ona uzdržavala imat će pravo na naknadu.

2. Ništa u ovom članku neće utjecati ni na jedno pravo žrtve ili drugih osoba na naknadu koje može postojati u nacionalnom zakonodavstvu.”

50. Mjerodavni dio Općeg komentara br. 3 (2012.) Odbora Ujedinjenih naroda protiv mučenja – Provedba članka 14. od strane država stranaka (CAT/C/GC/3) – glasi kako slijedi:

„21. Države stranke trebale bi osigurati da je njihovim domaćim zakonima predviđeno da žrtva koja je pretrpjela nasilje ili traumu ima pravo na odgovarajuću skrb i zaštitu kako bi se izbjegla njezina ponovna traumatizacija tijekom pravnih i upravnih postupaka namijenjenih osiguranju pravde i odštete.

...

29. Odbor naglašava važnost toga da država stranka podrži i osigura da žrtve i njihove obitelji budu na odgovarajući način obaviještene o svom pravu na zahtijevanje zadovoljštine. U tom pogledu, postupci za traženje odštete trebali bi biti transparentni. Osim toga, država stranka trebala bi pružiti pomoć i podršku kako bi se teškoće podnositelja i njihovih punomoćnika svele na najmanju moguću mjeru. Parničnim postupcima, ili drugim postupcima, žrtvama se ne bi trebalo nametati financijski teret koji bi ih spriječio ili obeshrabrio da traže zadovoljštinu. ...

40. Zbog trajne prirode učinaka mučenja, zastara ne bi trebala biti primjenjiva jer se njome žrtvama uskraćuje zadovoljština, naknada i rehabilitacija koje im pripadaju. Za mnoge žrtve protok vremena ne umanjuje štetu, a u nekim slučajevima šteta se može povećati kao rezultat posttraumatskog stresa koji zahtijeva medicinsku, psihološku i socijalnu podršku, koja je često nedostupna onima koji nisu dobili zadovoljštinu. Države stranke osigurat će da sve žrtve mučenja ili zlostavljanja, bez obzira na to kada se povreda dogodila ili je li počinjena od strane ili uz pristanak bivšeg režima, imaju pristup svojim pravima na pravni lijek i ostvarivanje zadovoljštine.”

51. Dana 17. kolovoza 2015. Radna skupina za prisilne ili nedobrovoljne nestanke dostavila je izvješće o svojoj misiji u Hrvatskoj (Vijeće UN-a za ljudska prava, dokument A/HRC/30/38/Add.3). Mjerodavni dijelovi izvješća glase kako slijedi:

„VI. Pravo na pravdu

46. Radna skupina primjećuje da je 2011. godine Hrvatska donijela posebnu strategiju za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina. Posebni odjeli za ratne zločine osnovani su u policijskim upravama, na lokacijama u skladu s teritorijalnim ustrojem

PRESUDA BURSAC I DRUGI protiv HRVATSKE

odvjetništava i sudova. Od početka rata Ministarstvo unutarnjih poslova, u skladu sa svojim zakonskim obvezama i nadležnostima, počelo je prikupljati, obrađivati i dokumentirati informacije i dokaze o zločinima počinjenima tijekom oružane pobune i agresije, a osobito o događajima kvalificiranim kao ratni zločin. Operacija Feniks osnovana je s ciljem otkrivanja sudbine nestalih osoba i mjesta gdje se nalaze te prikupljanja informacija o masovnim grobnicama i pojedinačnim grobovima, ali i radi prikupljanja informacija o procesuiranju zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Tijekom te operacije Ministarstvo unutarnjih poslova, u suradnji s drugim nadležnim tijelima i službama, evidentiralo je 1857 kaznenih djela i izvijestilo o 9110 počinitelja ratnih zločina.

...

49. Međutim, Radna skupina primjećuje da je došlo do značajnih odlaganja kaznenog progona u predmetima ratnih zločina zbog nedostupnosti svjedoka ili njihove nevoljkosti da svjedoče. U tom pogledu poduzeti su različiti koraci za poboljšanje suradnje između hrvatskog Državnog odvjetništva i državnih odvjetništava u susjednim zemljama potpisivanjem sporazuma i memoranduma. ...

50. Dodatni je problem u kaznenom progonu u predmetima ratnih zločina činjenica da mnogi navodni počinitelji žive u drugim zemljama i, unatoč činjenici da su njihovi identiteti i adrese poznati, ne mogu biti kazneno gonjeni u Hrvatskoj s obzirom na to da borave u zemljama koje ne dopuštaju izručenje svojih državljana. To je osobito problematično u pogledu kaznenog progona u predmetima ratnih zločina iz 1991. godine.

51. Srodnici nestalih osoba i predstavnici udruga žrtava obavijestili su Radnu skupinu da mnogi zločini koje su navodno počinili pripadnici Hrvatske vojske i policije tijekom 1995. godine nisu istraženi niti su počinitelji kazneno gonjeni. Osim toga, tijekom posjeta Radna skupina primila je izvješća o tome da neki počinitelji ratnih zločina još uvijek obnašaju javne dužnosti u Vladi, među ostalim i u upravi mjesnih zajednica u kojima žive žrtve i njihove obitelji. U nekim slučajevima navodni počinitelji čak se nalaze na visokim položajima. To predstavlja stalnu prijetnju i izvor zastrašenosti žrtava, posebice kada znaju da su te osobe odvele njihove nestale srodnike. ...

VII. Pravo na odštetu

...

63. Radna skupina primjećuje da je Republika Hrvatska donijela Zakon o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata, kojim se uređuje odgovornost Hrvatske za štetu uzrokovanu od 17. kolovoza 1990. do 30. lipnja 1996. On predstavlja pravnu osnovu za naknadu štete za svaku osobu kojoj je šteta nanescena nekom radnjom koju je počinio državni službenik. Tim zakonom nije propisano da prethodno mora biti utvrđena individualna odgovornost za štetu. Primjeri izneseni Radnoj skupini pokazuju da je bilo problema u provedbi tog zakona koji su doveli do odbacivanja većine tužbi, osim u slučajevima tužbi u kojima je kaznena odgovornost već bila utvrđena. Glavni razlozi zbog kojih su tužbe odbijane bili su činjenica da je Hrvatska odbacila odgovornost za štetu uzrokovanu tijekom rata na području koje nije bilo pod njezinom kontrolom i činjenica da nije proveden kazneni progon protiv počinitelja. Istovremeno je, posebice u slučajevima prisilnih nestanaka, uspostavljena praksa prebacivanja tereta dokazivanja uglavnom na tužitelja.”

III. VIJEĆE EUROPE

52. Na temelju članka 2. Europske konvencije o naknadi štete žrtvama kaznenih djela nasilja (ETS br. 116), donesene 24. studenoga 1983., država bi trebala dati doprinos kako bi se nadoknadilo štetu uzdržanim članovima obitelji osoba koje su umrle od posljedica kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom čak i kad se počinitelj ne može kazneno goniti ili kazniti.

53. Mjerodavni dijelovi Smjernica za ukidanje nekažnjavanja za teška kršenja ljudskih prava, koje je Odbor ministara donio 30. ožujka 2011., glase kako slijedi:

„I. Potreba za suzbijanjem nekažnjavanja

1. Ove smjernice bave se problemom nekažnjavanja u odnosu na teška kršenja ljudskih prava. Do nekažnjavanja dolazi kada se osobe odgovorne za djela koja predstavljaju teška kršenja ljudskih prava ne pozove na odgovornost.

...

II. Područje primjene smjernica

...

3. Za potrebe ovih smjernica, 'teška kršenja ljudskih prava' odnose se na ona djela u odnosu na koja države imaju obvezu na temelju Konvencije, i u svjetlu sudske prakse Suda, donijeti kaznenopravne odredbe. Takve obveze nastaju u kontekstu prava na život (članak 2. Konvencije), zabrane mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (članak 3. Konvencije) ...

XVI. Odšteta

Države bi trebale poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi uspostavile dostupne i djelotvorne mehanizme kojima se osigurava da žrtve teških kršenja ljudskih prava dobiju brzu i odgovarajuću odštetu za pretrpljenu štetu. To može uključivati mjere rehabilitacije, naknade, zadovoljštine, povrata i jamstva da se kršenja neće ponoviti.”

IV. EUROPSKA UNIJA

54. Direktivom Vijeća 2004/80/EZ od 29. travnja 2004. o naknadi žrtvama kaznenih djela propisano je da sve države članice Europske unije uspostave nacionalni program naknade žrtvama nasilnih kaznenih djela počinjenih s namjerom na njihovu državnom području.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 2. KONVENCIJE

55. Podnositeljice zahtjeva prigovorile su da vlasti nisu poduzele odgovarajuće i primjerene korake kako bi istražile smrtno stradavanje njihova oca i počinitelje privede pravdi. Pozvale su se na članak 2. Konvencije u njegovu proceduralnom aspektu, a mjerodavni dio tog članka glasi kako slijedi:

„1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. ...”

A. Tvrđnje stranaka

56. U očitovanju dostavljenom 8. veljače 2018. o dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva Vlada je tvrdila da je prigovor izvan vremenske nadležnosti Suda i da je podnesen nepravovremeno. U podnescima od 7. studenoga 2019. iznijela je prigovor da je ustavna tužba postala djelotvorno domaće pravno sredstvo za prigovor podnositeljica zahtjeva i da bi se od njih trebalo zahtijevati da iskoriste to pravno sredstvo.

57. Podnositeljice zahtjeva u odgovoru su ustvrdile da ustavna tužba nije djelotvorno pravno sredstvo za njihov prigovor pozivajući se na odluke Ustavnog suda citirane u predmetu *J. i drugi protiv Hrvatske* ([Odbor], br. 32343/16 i 750/17, stavci 8. – 11., 26. svibnja 2020.).

B. Ocjena Suda

58. Sud ne mora ispitati sve prigovore koje su iznijele stranke, ali usredotočit će se na tvrdnju Vlade o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava.

59. Iz istih razloga kao što su oni navedeni u odluci u predmetu *J. i drugi protiv Hrvatske* (gore naveden, stavci 20. – 23.) Sud smatra da je u ovom predmetu Vlada pravovremeno podnijela prigovor o neiscrpljivanju domaćih pravnih sredstava.

60. Isto tako, u predmetu *J. i drugi protiv Hrvatske* Sud je odbio kao neosnovan sličan prigovor podnositelja da ustavna tužba nije djelotvorno pravno sredstvo za njihov prigovor (ibid., stavci 24. – 26.).

61. Sud stoga potvrđuje zaključak do kojeg je došao u predmetu *Kušić i drugi protiv Hrvatske* ((odl.), br. 71667/17, 10. prosinca 2019.) da je 2019. godine ustavna tužba postala djelotvorno domaće pravno sredstvo za prigovore na temelju članaka 2. i 3. Konvencije u pogledu nedjelotvornih istraga (ibid., stavci 93. i 99.).

62. Sud primjećuje da su 2017. godine podnositeljice zahtjeva podnijele ustavnu tužbu u kojoj su prigovorile da je istraga smrtnog stradavanja njihova oca bila nedjelotvorna, ali Ustavni sud nije ispitao taj prigovor (vidi stavke 24. i 25. ove presude). Međutim, predmetna odluka Ustavnog suda donesena je 2017., dvije godine prije nego što je ustavna tužba postala djelotvorno pravno sredstvo za takve prigovore (vidi stavak 61. ove presude i usporedi, za činjenične okolnosti, gore navedeni predmet *J. i drugi protiv Hrvatske* i *Marić i drugi protiv Hrvatske* (odl.), br. 37333/17, 10. studenoga 2020.).

63. S tim u vezi, budući da je istraga smrtnog stradavanja oca podnositeljica zahtjeva još uvijek u tijeku (vidi stavak 15. ove presude), Sud smatra, kao u predmetima *Kušić i drugi*, *J. i drugi protiv Hrvatske* i *Marić i drugi* (svi gore navedeni), da podnositeljice zahtjeva u ovom predmetu

trebaju podnijeti ustavnu tužbu, pri čemu se podrazumijeva da im se razdoblje tijekom kojeg je postupak bio u tijeku pred Sudom ne bi trebalo predbaciti.

64. Doista, u skladu s načelom supsidijarnosti, jednim od temeljnih načela na kojima se temelji sustav Konvencije, tuženoj državi trebalo bi pružiti priliku da stvari riješi putem vlastitog pravnog sustava prije nego što pred nekim međunarodnim tijelom odgovara za svoje radnje ili propuste.

65. Sud naglašava da podnositeljice i dalje imaju mogućnost, nakon završetka relevantnog postupka pred Ustavnim sudom, ili ako se taj postupak bude nerazumno odugovlačio, ponovno iznijeti svoje prigovore Sudu ako se i dalje smatraju žrtvama povrede Konvencije.

66. S obzirom na gore navedeno, Sud prihvaća prigovor Vlade. Prigovor podnositeljica zahtjeva na temelju članka 2. Konvencije stoga se mora odbaciti na temelju članka 35. stavaka 1. i 4. zbog neiscrpljivanja domaćih pravnih sredstava.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 1. PROTOKOLA Br. 1 UZ KONVENCIJU

67. Podnositeljice zahtjeva dalje su prigovorile da je prekomjeran iznos troškova postupka koji im je naloženo platiti državi predstavljao povredu njihova prava na mirno uživanje vlasništva. Pozvale su se na članak 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju koji glasi kako slijedi:

„Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojega vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svoga vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.“

A. Dopuštenost

1. Tvrđnje stranaka

68. Vlada je tvrdila da podnositeljice zahtjeva nisu pravilno iscrpile domaća pravna sredstva u odnosu na svoj prigovor. Podnositeljice su pred domaćim sudovima prigovorile samo da je nalog da državi nadoknade troškove postupka bio u suprotnosti s odlukom Vlade od 28. svibnja 2009., koja nije primjenjiva na njihovu situaciju. Od 2017. godine Ustavni sud provodi djelotvorno ispitivanje prigovora o troškovima postupka u svjetlu kriterija utvrđenih u predmetima *Klauz protiv Hrvatske* (br. 28963/10, stavak 31., 18. srpnja 2013.) i *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske* (br. 72152/13, 6. rujna 2016.). Međutim, podnositeljice nisu iznijele nijednu relevantnu tvrdnju pred tim sudom.

69. Podnositeljice zahtjeva nisu se složile.

2. Ocjena Suda

70. Sud primjećuje da su podnositeljice u svojoj žalbi protiv prvostupanjske presude i u svojoj reviziji i ustavnoj tužbi osporile rješenje kojim im je naloženo državi nadoknaditi troškove postupka (vidi stavke 20., 22. i 24. ove presude). U svojoj ustavnoj tužbi podnesenoj u listopadu 2017. pozvale su se i na presudu u predmetu *Cindrić i Bešlić* (gore naveden), donesenu godinu dana ranije, te su objasnile zašto smatraju da rješenje o troškovima predstavlja povredu njihova prava na pristup sudu i na mirno uživanje vlasništva (vidi stavak 24. ove presude). Njihove tvrdnje pred Ustavnim sudom odgovaraju tvrdnjama koje su iznijele pred Sudom (vidi stavke 74. i 75. ove presude).

71. Ustavni sud donio je odluku u predmetu podnositeljica 29. studenoga 2017. Međutim, nije ispitao njihov prigovor u svjetlu kriterija iz predmeta *Cindrić i Bešlić*, već je presudio da se odluka Vrhovnog suda kojom je revizija podnositeljica u odnosu na rješenje o troškovima proglašena nedopuštenom ne može smatrati proizvoljnom (vidi stavak 25. ove presude). S tim u vezi, Sud primjećuje da je u vrijeme kada su podnositeljice zahtjeva izjavile reviziju još uvijek bilo moguće osporavati pravomoćna rješenja o troškovima pred Vrhovnim sudom (vidi stavke 22. i 23. ove presude) te se stoga od podnositeljica zahtijevalo da iskoriste to pravno sredstvo.

72. Sud stoga zaključuje da su podnositeljice zahtjeva domaćim sudovima pružile dostatnu priliku da isprave navodnu povredu njihovih prava u pogledu rješenja o troškovima postupka. Slijedi da se Vladin prigovor o neiserpljivanju domaćih pravnih sredstava mora odbiti.

73. Sud primjećuje da ovaj prigovor nije ni očigledno neosnovan ni nedopušten po bilo kojoj drugoj osnovi navedenoj u članku 35. Konvencije. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

1. Tvrdnje stranaka

(a) Podnositeljice zahtjeva

74. Podnositeljice zahtjeva tvrdile su da su tužbu protiv države podnijele 2005. godine, ubrzo nakon što je Zakon o odgovornosti stupio na snagu. U to vrijeme nisu mogle znati kako će domaći sudovi primjenjivati zakonski rok zastare na tužbe za naknadu štete uzrokovane neprocesuiranim ratnim zločinima. Njihova tužba nije se mogla smatrati očigledno nerazumnom. Legitimno su očekivale da će građanski sudovi članak 377. Zakona o obveznim odnosima primjenjivati u korist žrtava teških kršenja ljudskih prava kako bi im se omogućilo da ostvare naknadu kao barem jedan oblik zadovoljštine, s obzirom na činjenicu da vlasti nikada nisu pravilno istražile smrtno stradavanje njihova oca i da su počinitelji ostali nekažnjeni.

75. Osim toga, iznos od 60.000,00 kuna na ime troškova koji su podnositeljice morale nadoknaditi državi predstavljao im je prekomjeran teret, s obzirom na to da su bile oslobođene plaćanja sudskih pristojbi zbog lošeg financijskog stanja i da je najveći iznos koji nacionalni sudovi dosuđuju na ime naknade nematerijalne štete u vezi sa smrću roditelja bio 220.000,00 kuna. Neopravdana duljina trajanja postupka pred prvostupanjskim sudom dovela je do daljnjeg povećanja njihovih troškova.

(b) Vlada

76. Vlada je tvrdila da bi predmet podnositeljica zahtjeva trebalo razlikovati od predmeta *Cindrić i Bešlić* (gore naveden). Konkretno, u vrijeme kada su podnositeljice zahtjeva podnijele svoju tužbu za naknadu štete praksa domaćih sudova u pogledu zakonskog roka zastare za podnošenje tužbe bila je potpuno jasna. Ta praksa dosljedno se primjenjivala u predmetima kao što je predmet podnositeljica zahtjeva, što dokazuje odluka Vrhovnog suda navedena u stavku 36. ove presude. Podnositeljice zahtjeva nisu objasnile zašto svoj tužbeni zahtjev nisu podnijele u općem zakonskom roku zastare iz članka 376. Zakona o obveznim odnosima. Prema tome, tužba podnositeljica zahtjeva protiv države, podnesena u rujnu 2005., očito je bila zastarjela te je stoga bila očigledno nerazumna.

2. Ocjena Suda

(a) Je li došlo do miješanja u pravo podnositeljica zahtjeva na mirno uživanje vlasništva

77. Sud prihvaća da je rješenje kojim je podnositeljicama naloženo platiti troškove zastupanja predstavljalo miješanje u njihovo pravo na mirno uživanje vlasništva. Smatra prikladnim ispitati predmet u svjetlu općeg pravila iz prve rečenice prvog stavka članka 1. Protokola br. 1 (vidi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 92.).

(b) Je li miješanje bilo zakonito

78. Sud primjećuje da podnositeljice zahtjeva, iako su u domaćem postupku zakonitost odluka nacionalnih sudova kojima im je naloženo nadoknaditi troškove zastupanja države osporavale upućujući na odluku Vlade od 28. svibnja 2009. (vidi stavke 20. i 22. ove presude), nisu ponovile tu tvrdnju pred ovim Sudom. Prema tome, Sud smatra da je miješanje bilo zakonito jer se odluka kojom je podnositeljicama naloženo nadoknaditi troškove zastupanja države temeljila na članku 154. stavku 1. Zakona o parničnom postupku (usporedi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 93.).

(c) Je li miješanje težilo legitimnom cilju

79. Sud prihvaća da je rješenje o troškovima u ovom predmetu težilo legitimnom cilju osiguravanja pravilnog djelovanja pravosudnog sustava i zaštite prava drugih odvrćanjem od neutemeljenih parnica i preuveličanih troškova (ibid., stavci 94. – 97.). Dalje će ispitati ključno pitanje, i to je li postignuta „pravična ravnoteža” između općeg interesa i prava podnositeljica zahtjeva na temelju članka 1. Protokola br. 1.

(d) Je li miješanje bilo razmjerno legitimnom cilju kojemu je težilo

80. Sud na početku napominje da članak 1. Protokola br. 1 ne stvara nikakva legitimna očekivanja za pokretanje i vođenje parnice protiv države bez troškova, čak i u situaciji u kojoj je tužitelj u financijski nesigurnoj situaciji.

81. Sud dalje ponavlja da se pravilo da „gubitnik plaća”, sadržano u članku 154. stavku 1. Zakona o parničnom postupku, samo po sebi ne može smatrati protivnim članku 1. Protokola br. 1 čak i kad se primjenjuje na parnični postupak u kojem je država stranka (vidi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 96.). Umjesto toga, Sud mora ispitati je li zbog načina na koji je to pravilo primijenjeno u konkretnim okolnostima predmeta podnositeljicama nametnut prekomjeran individualni teret (ibid., stavak 100.).

82. U predmetu *Cindrić i Bešlić*, koji se odnosio na slično pitanje kao ono otvoreno u ovom predmetu, Sud je uzeo u obzir sljedeće kriterije kad je ispitivao je li miješanjem u obliku rješenja o troškovima podnositeljima nametnut prekomjeran individualni teret (ibid., stavci 107. – 109.):

(i) tužba podnositelja pred domaćim sudovima nije bila lišena ikakvog sadržaja niti je bila očigledno nerazumna;

(ii) država je bila zastupana po državnom odvjetništvu i trošak zastupanja države izračunat je u iznosu jednakom nagradi odvjetnika;

(iii) u svjetlu individualnog financijskog stanja podnositelja zahtjeva, plaćanje troškova o kojima je riječ predstavljalo je teret za podnositelje.

83. U ovom predmetu podnositeljicama je naloženo nadoknaditi troškove zastupanja države od strane Državnog odvjetništva jer je njihova tužba za naknadu štete u vezi sa smrtnim stradavanjem njihova oca u cijelosti odbijena uz obrazloženje da je zastarjela. Konkretno, domaći sudovi smatrali su da je tužba podnesena izvan općeg zakonskog roka zastare iz članka 376. Zakona o obveznim odnosima te da se u njihovu predmetu ne primjenjuje duži zakonski rok iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima (vidi stavke 19. i 23. ove presude).

84. U prethodnim predmetima u kojima su podnositelji zahtjeva prigovarali da su domaći sudovi odbili njihove zahtjeve za naknadu ratne štete zbog zastare Sud nije utvrdio povredu njihova prava na pristup sudu (vidi *Bogdanović protiv Hrvatske* (odl.), br. 72254/11, 18. ožujka 2014.; *Orić*

protiv Hrvatske (odl.), br. 50203/12, 13. svibnja 2014.; *B. i drugi protiv Hrvatske*, br. 71593/11, stavak 84., 18. lipnja 2015.; i *Zdjelar i drugi protiv Hrvatske*, br. 80960/12, stavak 103., 6. srpnja 2017.). Međutim, ovaj predmet prvi je predmet u kojem je Sud pozvan ispitati jesu li domaće vlasti povrijedile prava podnositeljica zahtjeva naloživši im da nadoknade troškove zastupanja države u takvom postupku.

85. Stoga je središnje pitanje jesu li podnositeljice zahtjeva trebale znati 2005. godine, kada su podnijele tužbu, da je njihova tužba očito zastarjela i da nema nikakvih izgleda za uspjeh (usporedi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 107.).

86. Sud primjećuje da je člankom 377. Zakona o obveznim odnosima predviđen duži zakonski rok zastare ako je šteta uzrokovana kaznenim djelom. Taj duži zakonski rok zastare stoga djeluje u korist žrtava kaznenog djela i omogućava im da potražuju naknadu u dužem zakonskom roku propisanom za kazneno djelo o kojem je riječ. Sud primjećuje da kazneni progon za ratne zločine nije podložan zastari (vidi stavak 27. ove presude).

87. Prema domaćoj sudskoj praksi razvijenoj izvan konteksta rata (vidi stavak 33. ove presude), građanski sudovi ovlašteni su kao prethodno pitanje ispitati je li šteta uzrokovana kaznenim djelom samo ako postoje okolnosti koje sprječavaju kazneni progon, zbog čega se protiv počinitelja ne može provesti kazneni postupak (vidi *Baničević protiv Hrvatske* (odl.), br. 44252/10, stavci 18., 19., 33. i 36., 2. listopada 2012.). S druge strane, mnoge istrage teških zločina počinjenih tijekom rata nisu dovele do rezultata iz različitih razloga, a počinitelji su često ostajali nepoznati (vidi stavke 28. i 51. ove presude).

88. U ovom predmetu istražni sudac smatrao je da postoji osnovana sumnja da je otac podnositeljica zahtjeva bio žrtva ratnog zločina protiv civilnog stanovništva (vidi stavak 10. ove presude). Međutim, počinitelji do danas nisu otkriveni i nisu donesene nikakve osuđujuće kaznene presude (vidi stavak 15. ove presude).

89. Vlada je navela jednu odluku Vrhovnog suda donesenu 2010. u predmetu usporedivom s predmetom podnositeljica zahtjeva, kojom su potvrđene odluke nižih sudova donesene 2006. i 2008. godine (vidi stavak 36. ove presude). Međutim, podnositeljice su tužbu podnijele 2005. godine (vidi stavak 16. ove presude). Vlada nije dostavila nijednu domaću presudu donesenu prije 2005. u vezi s tumačenjem članka 377. Zakona o obveznim odnosima u odnosu na neprocesuirane teške zločine koje su navodno počinili hrvatski vojnici tijekom rata.

90. Prema daljnjoj sudskoj praksi dostupnoj Sudu, u usporedivom parničnom postupku 2004. godine prvostupanjski sud presudio je u korist tužitelja (vidi stavak 34. ove presude). U još jednom usporedivom predmetu u prosincu 2005. prvostupanjski sud primijenio je duži zakonski rok zastare iz članka 377. Zakona o obveznim odnosima smatrajući da može ispitati je li šteta bila uzrokovana kaznenim djelom jer je počinitelj bio nepoznat. Godine

2008. Vrhovni sud nije se složio s tim zaključkom (vidi stavak 35. ove presude).

91. Sud stoga nije uvjeren da je, u vrijeme kada su podnositeljice zahtjeva podnijele tužbu za naknadu štete 2005. godine, stajalište domaćih sudova u pogledu primjene članka 377. Zakona o obveznim odnosima na tužbe povezane s neprocesuiranim teškim zločinima koje su navodno počinili hrvatski vojnici tijekom rata bilo potpuno jasno i dosljedno (usporedi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 106.).

92. Čak i ako su podnositeljice zahtjeva trebale biti upoznate s postojećom (prijeratnom) sudskom praksom u vezi s tumačenjem članka 377. Zakona o obveznim odnosima, kao što je navela Vlada, Sud ne smatra nerazumno, u svjetlu značajnih društvenih promjena do kojih su doveli rat i njegove posljedice, kao i u svjetlu razvoja međunarodnog prava o ljudskim pravima u relevantno vrijeme (vidi stavke 47. i 48. ove presude), nadu podnositeljica zahtjeva da će domaći sudovi primijeniti odredbe o zastari na način povoljan za žrtve teških kršenja ljudskih prava (vidi i mišljenje četvero sudaca hrvatskog Ustavnog suda navedeno u stavcima 38. i 39. ove presude). Podnošenjem tužbe 2005. godine podnositeljice su građanskim sudovima pružile priliku da to učine navodeći tvrdnje koje proizlaze iz ključnih međunarodnih instrumenata u kojima se protivu primjeni zastare u slučaju građanskih pravnih sredstava koje koriste žrtve koje traže odštetu za teška kršenja ljudskih prava (vidi stavke 20., 24. i 47. – 50. ove presude i usporedi, *mutatis mutandis*, *Vrtar protiv Hrvatske*, br. 39380/13, stavak 76., 7. siječnja 2016.).

93. Doista, tvrdnje u parničnom postupku koji su pokrenule podnositeljice zahtjeva odnosile su se na ubijanje civila starije dobi od strane hrvatskih vojnika, te su stoga obuhvaćale pravo na život zaštićeno člankom 2. Konvencije i, po svoj prilici, pravo podnositeljica na temelju članka 3. Konvencije. S tim u vezi, Sud ponavlja da se članci 2. i 3. smatraju temeljnim odredbama od najveće važnosti u Konvenciji. Oni sadrže neke od osnovnih vrijednosti demokratskih društava koja čine Vijeće Europe (vidi, među brojnim drugim izvorima prava, *Marguš protiv Hrvatske* [VV], br. 4455/10, stavak 124., ECHR 2014 (izvadci)).

94. Iako se ovaj prigovor ne odnosi na navodne povrede članaka 2. i 3. Konvencije, već članka 1. Protokola br. 1 u vezi s troškovima parničnog postupka koje je podnositeljicama naloženo platiti državi, Sud ponavlja da se Konvencija i njezini protokoli moraju čitati kao cjelina i tumačiti na način kojim se potiče unutarnju dosljednost i usklađenost njihovih raznih odredbi (vidi *Austin i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 39692/09, 40713/09 i 41008/09, stavak 54., ECHR 2012).

95. U tim okolnostima ne može se reći da je tužba podnositeljica zahtjeva za naknadu štete, podnesena u rujnu 2005., od samog početka bila očigledno nerazumna ili lišena bilo kakve osnovanosti (usporedi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 107., i odluku Vrhovnog suda navedenu u stavku 42.

ove presude, te usporedi nasuprot tome gore navedeni predmet *Marić i drugi*, stavak 58.). U slučaju kada službena istraga mogućeg ratnog zločina nije dovela ni do kakvih rezultata, Sud smatra razumljivim to što su žrtve vjerovale da će se to smatrati „drugim okolnostima koje isključuju krivičnu odgovornost ili gonjenje”, što bi dovelo do toga da građanski sudovi kao prethodno pitanje ispituju je li šteta bila uzrokovana kaznenim djelom i, posljedično, treba li se na njihove tužbe za naknadu štete primijeniti duži rok zastare (vidi odluku Vrhovnog suda donesenu 1993. godine, citiranu u stavku 33. ove presude).

96. Kad je riječ o tvrdnji Vlade da ništa nije sprječavalo podnositeljice zahtjeva da tužbu podnesu unutar općeg zakonskog roka zastare iz članka 376. Zakona o obveznim odnosima, Sud primjećuje da je točno da su podnositeljice imale takvu mogućnost jer je, čak i prije donošenja Zakona o odgovornosti, država bila odgovorna za štetu koju su uzrokovali hrvatski vojnici (vidi stavke 30. – 32. ove presude). Međutim, građanski sud u predmetu podnositeljica smatrao je da, čak i da je bio ovlašten ispitati stvar kao prethodno pitanje, nije bilo dovoljno dokaza za zaključak da je stradavanje njihova oca predstavljalo zločin jer tetka podnositeljica nije izravno vidjela njegovo stradavanje, već je samo čula pucnje (vidi stavak 19. ove presude). U nekoliko predmeta protiv Hrvatske Sud je kritizirao neostvariv teret dokazivanja koji su građanski sudovi nametali tužiteljima koji su tražili naknadu za ratnu štetu (vidi *Trivkanović protiv Hrvatske (br. 2)*, br. 54916/16, stavak 81., 21. siječnja 2021., i *Baljak i drugi protiv Hrvatske*, br. 41295/19, stavak 41., 25. studenoga 2021.). Takvu kritiku iznijelo je i Vijeće Ujedinjenih naroda za ljudska prava nakon misije u Hrvatskoj (vidi stavak 51. ove presude). Nadalje, Sud primjećuje da od studenoga 1999. do srpnja 2003. podnositeljice nisu mogle podnijeti tužbu zbog promjena zakonskih odredbi kojima se uređuje odgovornost države za ratnu štetu (vidi stavke 31. i 32. ove presude).

97. Iz toga proizlazi da je uspjeh tužbi, čak i onih podnesenih unutar općeg roka zastare iz članka 376. Zakona o obveznim odnosima, ovisio o djelotvornom radu istražnih tijela, dok su istrage teških zločina počinjenih tijekom rata bile suočene s brojnim izazovima i često nisu dovodile do konkretnih rezultata čak ni više od dvadeset godina kasnije (vidi stavke 15., 28. i 51. ove presude). Potonje se ne može pripisati podnositeljicama zahtjeva jer su državne vlasti imale obvezu provesti djelotvornu službenu istragu (vidi gore navedeni predmet *Kušić i drugi*, stavci 72. – 74.).

98. Sud primjećuje da nijednim međunarodnim instrumentom nije izričito zabranjeno žrtvama teških kršenja temeljnih ljudskih prava naložiti da snose troškove povezanih parničnih postupaka za naknadu štete u kojima su bile neuspješne. Međutim, čini se da su takve odluke u suprotnosti s obvezom država da na najmanju moguću mjeru svedu rizik od ponovne traumatizacije žrtava teških kršenja temeljnih ljudskih prava, kako je navedeno u ključnim međunarodnim instrumentima, među ostalim u Temeljnim načelima i

smjernicama Ujedinjenih naroda o pravu na pravni lijek i u Općem komentaru br. 3 o članku 14. Konvencije protiv mučenja (vidi stavke 47. – 50. ove presude).

99. Sud je smatrao, u odnosu na članak 2. Konvencije, da, kada podnositelji zahtjeva iznesu dokazivu tvrdnju da su članove njihove obitelji nezakonito ubili predstavnici države, pojam djelotvornog pravnog sredstva u smislu članka 13. podrazumijeva, osim temeljite i djelotvorne istrage koja može dovesti do otkrivanja i kažnjavanja odgovornih osoba, isplatu naknade štete prema potrebi (vidi *Kaya protiv Turske*, 19. veljače 1998., stavak 107., *Izvjешća o presudama i odlukama* 1998-I).

100. Prema mišljenju Suda, u okolnostima u kojima istraga smrtnog stradavanja oca podnositeljica zahtjeva, civila starije dobi, nikada nije dovela do otkrivanja ili kažnjavanja počinitelja, a podnositeljice nisu mogle ostvariti naknadu u parničnom postupku jer nije donesena osuđujuća kaznena presuda (vidi stavke 19., 21. i 23. ove presude), zahtijevanje od podnositeljica da plate troškove zastupanja države u parničnom postupku dodatno je pogoršalo njihovu traumatizaciju, u suprotnosti s duhom Konvencije i njezinih protokola.

101. Nadalje, u parničnom postupku kojemu se prigovara država je bila zastupana po državnom odvjetništvu, a trošak zastupanja države izračunat je u iznosu jednakom nagradi odvjetnika. Međutim, to odvjetništvo, budući da se financira iz državnog proračuna, nije u istom položaju kao odvjetnik (vidi gore navedeni predmet *Cindrić i Bešlić*, stavak 108.).

102. Sud primjećuje i da je tek u srpnju 2010. država prvi put iznijela prigovor da je tužba podnositeljica iz rujna 2005. bila zastarjela (vidi stavak 18. ove presude). To je, s obzirom na činjenicu da građanski sudovi nisu ovlašteni ispitivati zastaru na vlastitu inicijativu, bez sumnje uzrokovalo nepotrebne troškove podnositeljicama (vidi stavke 19. i 75. ove presude).

103. Još je jedan važan čimbenik individualno financijsko stanje podnositeljica zahtjeva (ibid., stavak 109.). S obzirom na njihove tvrdnje u tom pogledu (vidi stavak 75. ove presude), Sud prihvaća da je obveza da plate iznos koji su im nacionalni sudovi naložili platiti na ime troškova spornog postupka za njih predstavljala teret. Taj se teret čini još većim u situaciji u kojoj su podnositeljice zahtjeva možda morale podmiriti i troškove vlastitog zastupanja po odvjetniku u parničnom postupku. S tim u vezi, Sud primjećuje da tužbeni zahtjev podnositeljica zahtjeva nije bio neopravdano preuveličan, već je bio u skladu sa smjernicama Vrhovnog suda o iznosima koji se trebaju dosuditi za različite vrste nematerijalne štete (vidi stavke 16. i 45. ove presude i, *a fortiori*, gore navedeni predmet *Klauz*, stavak 90.).

(e) Zaključak

104. U konkretnim okolnostima ovog predmeta, Sud smatra da je nalog podnositeljicama zahtjeva da snose puni iznos troškova zastupanja države u parničnom postupku predstavljao nerazmjern teret za podnositeljice.

105. Stoga je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

106. Sud primjećuje da je, iako u ovom predmetu domaći sudovi nisu razmotrili je li u konkretnim okolnostima primjenom pravila „gubitnik plaća” bez ikakve fleksibilnosti podnositeljicama nametnut prekomjeran individualni teret (vidi stavke 19. – 25. i 70. – 71. ove presude), Vrhovni sud 2021. godine, u predmetu koji se odnosio na slično pitanje, proveo takvu ocjenu i u konačnici naložio da svaka stranka snosi svoje troškove postupka (vidi stavak 42. ove presude). Kao zapažanje, Sud primjećuje da u predmetima kao što je ovaj država ima niz dodatnih mogućnosti za postizanje potrebne fleksibilnosti. Sud prvo upućuje na odluku i uredbu Vlade Republike Hrvatske iz 2009. odnosno 2013. godine, navedene u stavcima 43. i 44. ove presude. Štoviše, upravo zato što je država stranka u parničnom postupku u takvim predmetima, Državno odvjetništvo može odlučiti da neće potraživati troškove ili, ako je rješenje o troškovima doneseno, da neće tražiti isplatu tih troškova ili izvršenje rješenja o troškovima (vidi *Kresović i drugi protiv Hrvatske* (odl.), br. 5864/12, stavak 19., 12. rujna 2017.).

III. NAVODNA POVREDA ČLANKA 6. STAVKA 1. KONVENCIJE

107. Podnositeljice zahtjeva podnijele su isti prigovor na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije

108. Uzimajući u obzir svoja gore navedena utvrđenja na temelju članka 1. Protokola br. 1, Sud smatra da nije potrebno donijeti posebnu odluku o prigovoru na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije (vidi *Centar za pravna istraživanja u ime Valentina Câmpeanua protiv Rumunjske* [VV], br. 47848/08, stavak 156, ECHR 2014).

IV. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

109. Člankom 41. Konvencije predviđeno je:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.“

A. Šteta

110. Podnositeljice zahtjeva potraživale su 143.790,00 eura (EUR) na ime naknade nematerijalne štete. Vlada je taj iznos smatrala pretjeranim.

111. Sud smatra razumnim podnositeljicama zajednički dosuditi iznos od 5.000,00 eura na ime naknade nematerijalne štete, uvećan za sve poreze koji bi se mogli zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

112. Podnositeljice zahtjeva potraživale su i 2.000,00 eura na ime nastalih troškova i izdataka.

113. Vlada je prigovorila potraživanom iznosu.

114. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je dokazano da su oni stvarno nastali i bili potrebni te da je njihova visina razumna. Sud u ovom predmetu, uzimajući u obzir dokumente koje posjeduje i prethodno navedene kriterije, smatra razumnim dosuditi iznos od 2.000,00 eura, koji obuhvaća troškove po svim osnovama, uvećan za sve poreze koji bi se mogli zaračunati podnositeljicama zahtjeva.

IZ TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *utvrđuje* da je prigovor koji se odnosi na proceduralni aspekt članka 2. Konvencije nedopušten, a prigovor na temelju članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju dopušten;
2. *presuđuje* da je došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju;
3. *presuđuje* da nije potrebno ispitivati dopuštenost i osnovanost prigovora na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije;
4. *presuđuje*
 - (a) da tužena država treba isplatiti podnositeljicama zahtjeva, u roku od tri mjeseca od datuma kada presuda postane konačna na temelju članka 44. stavka 2. Konvencije, sljedeće iznose koje je potrebno preračunati u valutu tužene države prema tečaju važećem na dan isplate:
 - (i) 5.000,00 EUR (pet tisuća eura) zajednički na ime naknade nematerijalne štete, uz sve poreze koji bi se mogli zaračunati;
 - (ii) 2.000,00 EUR (dvije tisuće eura) na ime naknade troškova i izdataka, uvećano za sve poreze koji bi se mogli zaračunati podnositeljicama zahtjeva;
 - (b) da se od proteka prethodno navedena tri mjeseca do namirenja plaća obična kamata koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna boda;
5. *odbija* preostali dio zahtjeva podnositeljica zahtjeva za pravednu naknadu.

PRESUDA BURSAC I DRUGI protiv HRVATSKE

Sastavljeno na engleskome jeziku i otpravljeno u pisanom obliku dana 28. travnja 2022. u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Renata Degener
Tajnica

Marko Bošnjak
Predsjednik

PRILOG

Popis podnositeljica:

Br.	Ime podnositeljice zahtjeva	Godina rođenja	Državljanstvo	Prebivalište
1.	Bosiljka BURSAC	1940.	hrvatsko	Apatin
2.	Đuka DAMJANOVIĆ	1942.	hrvatsko	Apatin
3.	Nena DAMJANOVIĆ	1953.	hrvatsko	Gračac
4.	Danica DUBAJIĆ	1948.	hrvatsko	Srb
5.	Milica VASILJEVIĆ	1950.	hrvatsko	Zagreb

Prevela prevoditeljska agencija Alkemist

ALKEMIST
European Translation Agency
ALKEMIST/STUDIO d.o.o.
Miramarska 24/6, 10 000 Zagreb
OIB: 72466496524